

JOANNA NOWOSIELSKA-SOBEL
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Historyczny
ORCID: [0000-0002-8914-4988](https://orcid.org/0000-0002-8914-4988)

**PROF. DR HAB. FRANCISZEK BIAŁY
(4 IX 1931 R. KRÓLEWSKA HUTA/ CHORZÓW
– 24 X 2017 R. WROCŁAW)**

Dla wchodzącego w świat wiedzy młodego adepta odkrywania przeszłości przestrzeń uniwersytetu jest tajemnicza i intrygująca, jak również na swój sposób, szczególnie w pierwszym zetknięciu, przepełniona lękiem i obawą. Szybko więc pojawia się pytanie o cel swojego jestestwa w tym konkretnym miejscu dyskusji, debat, sporów, odkryć, poszukiwań... W sukurs takim nieopierzonym studentom przychodzą niepowtarzalni, jedyni w swoim rodzaju Mistrzowie – depozytariusze i miłośnicy wiedzy, posiadacze środków i narzędzi do jej odkrywania, wychowawcy z wielką cierpliwością, a nawet wyrozumiałością oraz pozytywnymi ideami kształtujący i wychowujący kolejne pokolenia fascynatów nauki. Taką osobowością był niezapomniany Profesor dr hab. Franciszek Biały – wybitny historyk, badacz przeszłości Śląska XIX i XX w., znawca prasy śląskiej. Prywatnie miłośnik literatury zafascynowany twórczością Karola Maya, wielbiciel sztuk pięknych, muzyki, filmu, teatru, opery oraz filozofii.

Urodzony na Górnym Śląsku Profesor Franciszek Biały nie tylko doskonale władał językiem polskim i niemieckim (co pozwalało mu swobodnie poruszać się już podczas aktywności zawodowej w źródłach historycznych bogatych zasobów śląskich bibliotek i archiwów), ale również znał realia kulturowe regionu, gdzie polskość, niemieckość i śląskość tworzyły przez setki lat niepowtarzalny tygiel zjawisk i procesów kształtujących krajobraz oraz ludzi. W 1951 r. zdał maturę w Szkole Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Stopnia Podstawowego i Licealnego

w Chorzowie (później Liceum im. Juliusza Słowackiego). Po złożeniu egzaminu dojrzałości związał swoje losy z Wrocławiem, gdzie w latach 1951–1955 studiował historię na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Tu został dostrzeżony przez wybitnego śląskoznawcę profesora Karola Maleczyńskiego, który zaproponował młodemu adeptowi III roku studiów asystenturę i napisanie pod jego kierunkiem pracy magisterskiej. Wyraźny wpływ na kształt osobowości naukowej Profesora Franciszka Białego miała również żona promotora magistranta, profesor Ewa Maleczyńska. Po studiach związał się z Instytutem Historii Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu (1955–1969). Dalsza kariera naukowa Profesora Franciszka Białego kształtowała się w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego (1969–2001).

Obok profesora Karola Maleczyńskiego, do ścisłego grona mistrzów jego drogi naukowej należał inny wybitny śląskoznawca profesor Kazimierz Popiołek (jeden z rektorów Uniwersytetu Śląskiego), pod którego kierunkiem napisał rozprawę doktorską *Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych 1854–1914. Z dziejów kapitalizmu monopolistycznego na górnym Śląsku* (obrona 9 XI 1960 r.). Stanowiąc ważki głos w badaniach nad dziejami Śląska, została ona opublikowana w 1963 r. Wyraźną kontynuacją zapoczątkowanych doktoratem zainteresowań naukowych była publikacja z 1967 r. pt. *Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych (1914–1932)*. Już w tych pracach dobitnie udowodnił ogromne kompetencje naukowe przejawiające się w samodzielności badań, we wnikliwym i krytycznym podejściu do pracy ze źródłem historycznym, klarowną metodologią badawczą. W 1985 r. Franciszek Biały uzyskał habilitację. W 1989 r. otrzymał stanowisko docenta. W 1992 r. został profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Wrocławskiego, z którym był związany aż do przejścia na emeryturę w 2001 r.

Profesor Franciszek Biały był autorem wielu publikacji. W ponad 300 artykułach, recenzjach, polemikach i książkach jego autorstwa na plan pierwszy wybija się tematyka śląskoznawcza i niemcoznawcza (szczegóły w załączonej bibliografii). Podejmując różnorakie problemy wspomnianych tu obszarów, badał je na różnych poziomach, dostrzegając ich specyficzną wielowarstwowość. W pełni wspomniane spostrzeżenie ujawniają się w badaniach nad dziejami powstań i plebiscytu, ruchu robotniczego, prasy śląskiej, miast Dolnego i Górnego Śląska, kultury śląskiej.

To co jednak szczególnie wyróżniało podejście metodologiczne Profesora Franciszka Białego do badań historycznych, zasadzało się na dostrzeganiu roli człowieka w kształtowaniu przeszłości. Zarówno wielkie wydarzenia, jak i lokalne dzieje odkrywał oraz tłumaczył przez pryzmat działań i mentalności ludzi, nie dzieląc swojej narracji naukowej na oderwane segmenty polityki, gospodarki czy kultury. Wszystkie one były w jego pracach naukowych jednością. Trudno uciec od wrażenia, iż wysiłek naukowy w odkrywaniu historii Profesor Franciszek Biały okraszał prawdziwą fascynacją, którą dostrzec można było nie tylko na kartach jego refleksji naukowych, ale również podczas wykładów akademickich dla adeptów zarówno historii, jak i germanistyki, polonistyki, prawa, historii sztuki oraz dla obcokrajowców w ramach letniej szkoły „Kultura i język polski”. Do dziś wielu absolwentów kierunku historia wspomina fascynujące prelekcje poświęcone *Roli mitów w dziejach Europy*, czy *Rozwoju myśli totalitarnej od romantyzmu do końca II wojny światowej*. Pod ich wpływem *gros* studentów zmieniło swoje dotychczasowe zainteresowania, aby porzucić je na rzecz fascynacji problematyką śląsko i niemcoznawczą. Do najważniejszych obszarów badawczych Profesora Franciszka Białego należała prasa śląska, poczynając od wieku XVIII do XX. Zwieńczeniem działań na wspomnianym obszarze był grant KBN przyznany Profesorowi w 1992 r. na realizację projektu, którego był kierownikiem: *Katalog prasy śląskiej od jej początków do 1945 r.* Jego realizacja w latach 1992–2004 zakończyła się sukcesem, czego wyrazem była publikacja, unikatowe kompendium wiedzy na temat prasy na Śląsku, zatytułowana *Periodyki śląskie od XV wieku do 1945 roku* (współautorstwa Lucyny Białej), zawierająca informacje o 3600 drukach ciągłych.

Profesor Franciszek Biały współpracował z licznymi organizacjami oraz instytucjami naukowymi, muzealnymi, społecznymi, kulturalnymi, tak w Polsce, jak i za granicą. Wieloletnia aktywność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna Profesora spotkała się z uznaniem zarówno świata nauki, jak i władz państwowych, czego dowodem były odznaczenia, nagrody oraz wyróżnienia. Profesor Franciszek Biały naukowo aktywny był do ostatnich dni swojego życia, o czym świadczą wiele publikacji wzbogacających przez kolejne lata, już po przejściu na emeryturę, jego jakże obszerną bibliografię. Jej zawartość odnotowana jest nie tylko w polskich i europejskich katalogach bibliotecznych (Niemcy, Austria, Czechy, Węgry), ale także amerykańskich (Library of Congress).

Profesor Franciszek Biały w pamięci swoich uczniów zapisał się nie tylko jako wybitny naukowiec i wspaniały wykładowca oraz dydaktyk. We wspomnieniach na plan pierwszy wybija się wielka życzliwość i serdeczność dla młodych ludzi. Wyrozumiałość i cierpliwość na nieporadność w kształtowaniu studenckiego warsztatu badawczego. Niczym niezachwiana wiara i ufność, że młodzieńcza fascynacja odkrywaniem przeszłości przerodzi się w profesjonalizm, czego dowodem będzie bardzo dobra praca dyplomowa. Stojący w obliczu wspomnianych tu cech Profesora student, czuł się wręcz zobowiązany, by nie zawieść tak bardzo pokładanego w nim zaufania. Profesor Franciszek Biały potrafił nie tylko przekazać swoim uczniom wiedzę o Śląsku, ale również zarazić ich prawdziwą pasją, fascynacją i miłością do tej wspaniałej, niepowtarzalnej krainy.